

30 Οκτωβρίου 2019

Οι περίφημοι αιογράφοι των Χιονιάδων της Επαρχίας Κονίτσης

[Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#) / [Προσκυνήματα-Οδοιπορικά-Τουρισμός](#)

Στον χάρτη φαίνονται (με κόκκινο) οι περιοχές στις οποίες έχουν βρεθεί ζωγραφίες Χιοναδιτών ζωγράφων. Πηγή: Μακρής Κ. (1981). Χιοναδίτες ζωγράφοι: 65 λαϊκοί ζωγράφοι από το χωριό Χιονιάδες της Ηπείρου. Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα.

Ζήκου Μιχαήλ. «Νεομάρτυς Γεώργιος». 1838. Φορητή εικόνα στο σπίτι του Αγίου στα Γιάννενα. Ιστορήθηκε δεκατρείς μόνο μέρες μετά το μαρτυρικό θάνατο του νεαρού Ηπειρώτη ιπποκόμου, ύστερα από παραγγελία του ιερομονάχου Χρύσανθου Λαϊνά. Πηγή: Κίτσου Α. Μακρή, «Χιονιάδιτες Ζωγράφοι».

Το χωριό Χιονιάδες της επαρχίας Κόνιτσας, Διοικητικό Διαμέρισμα του Δήμου Μαστοροχωρίων (τα χωριά Ασημοχώρι, Βούρμπιανη, Γοργοπόταμος, Δροσοπηγή, Θεοτόκος, Καστανέα, Κεφαλοχώρι, Λαγκάδα, Οξυά, Πλαγιά, Πληκάτι, Πυρσόγιαννη, Χιονιάδες) σήμερα, ήταν φημισμένο για τους αγιογράφους του. Κυρίως τον 18ο και 19ο αιώνα, ακόμη και στις αρχές του 20ου αιώνα, οι αγιογράφοι του χωριού αυτού ταξιδεύουν σε όλα τα Βαλκάνια και αφήνουν αξιολογότατα έργα σε ναούς αλλά και σε κατοικίες. Ασχολούνται δηλαδή παράλληλα με την εκκλησιαστική ζωγραφική, την αγιογραφία (φορητές εικόνες, εικόνες τέμπλων, τοιχογραφίες), και με την λαϊκή - κοσμική ζωγραφική.

Εκείνο που κάνει ιδιαίτερη εντύπωση στα έργα τους είναι η επίδραση του ευρωπαϊκού μπαρόκ και του ροκοκό στη διακόσμηση σπιτιών και εκκλησιών, αλλά και η προσαρμοστικότητά τους στα εκάστοτε ρεύματα και ρυθμούς, φαινόμενο που δεν παρατηρείται μόνο στους Χιονιαδίτες ζωγράφους ούτε αποκλειστικά στη ζωγραφική. Θα λέγαμε ότι πολύ εντονότερο το φαινόμενο παρατηρείται στην ξυλογλυπτική.

Ειδικότερα όμως για τη ζωγραφική, η ευρεία ύπαρξη χαρακτηριστικών προτύπων από το ευρωπαϊκό μπαρόκ και ροκοκό (λιθογραφίες και χαλκογραφίες) συνδέεται με την εμφάνιση και διάδοση ορισμένων μοτίβων, που με το χρόνο κυριαρχούν. Αυτά με τη σειρά τους αφομοιώνονται, αργά είναι αλήθεια και μετριάζονται από την έντονη παραδοσιακή αντίληψη. Η ευκινησία των μπαρόκ και ροκοκό διακοσμητικών στοιχείων, ο ρεαλισμός και η φυσιοκρατία, προσαρμόζονται πολύ εύκολα στο τοπικό λαϊκό χρώμα αλλά και στα παραδοσιακά βυζαντινά πρότυπα.

Αλλά και στη διακόσμηση των οικιών, οι ίδιοι αγιογράφοι - ζωγράφοι μας έχουν παραδώσει καταπληκτικά έργα με παραστάσεις από τη φύση, την παράδοση, την ιστορία.

Θανάση Παγιώνη: «Μ(ήτη)Ρ Θ(εο)Υ □ Ο Ἅγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος». 1885. Φορητή εικόνα σε σανίδι. Από τα τελευταία έργα του ζωγράφου. Μετά 1-2 χρόνια πέθανε. Κυριαρχούν τα θερμά χρώματα και περισσότερο το κόκκινο. Πηγή: «η λαϊκή τέχνη του Πηλίου», Κ.Α. Μακρή.

Η ζωγραφική αναπτύχθηκε παράλληλα με τις άλλες τέχνες, και ήταν αυτή που έκανε ευρύτερα γνωστό το χωριό. Οι Χιονιαδίτες ζωγράφοι περιφέρονταν στα χωριά της περιοχής αλλά και σε μακρινότερα μέρη της Ηπείρου, φθάνοντας μέχρι και τη Βόρειο Ήπειρο, στη Μακεδονία, το Άγιο Όρος, τη Θεσσαλία και τις γειτονικές χώρες, όπου ζωγράφιζαν ναούς και διακοσμούσαν αρχοντικές κατοικίες.

Οι αρχές της χιονιαδίτικης οικογενειακής ζωγραφικής παράδοσης δεν είναι γνωστές. Η πρώτη υπογραμμένη και χρονολογημένη εικόνα στα 1747 είναι ο Άγιος Γεώργιος, στον ναό της Κοίμησης Θεοτόκου στη Βούρμπιανη, "διά χηρός Κώνστα εκ κώμις Χιωνηάδες". Σε γραπτό κείμενο διασώζεται χρονολογία εικόνας

ανυπόγραφης του 1744. Ακόμη υπάρχει παλαιότερη εικόνα του Αγίου Αθανασίου, έργο που μπορεί να αποδοθεί στο τέλος του 16ου ή στις αρχές του 17ου αιώνα. Η παλαιότερη χρονολογημένη επιγραφή, με το όνομα των Χιονιαδιτών Κωνσταντίνου και Μιχαήλ Μιχαήλ, που διασώζεται σε τοιχογραφία, είναι του 1770 και βρίσκεται στη Μονή Άβελ της Βήσσανης.

Η χιονιαδίτικη ζωγραφική ασκήθηκε σε διάστημα πλέον των δυόμισι αιώνων, γι' αυτό δεν έχει ενιαίο ύφος αλλά ακολουθεί τα αισθητικά πρότυπα της εποχής. Τα παλαιότερα έργα υπάγονται στην ύστερη φάση της μεταβυζαντινής τέχνης. Ο 19ος αιώνας, κυριαρχείται από τη λαϊκότερο ζωγραφική και προς το τέλος του αιώνα και τις αρχές του 20ού επικρατεί η δυτικότερο ζωγραφική.

Η ζωγραφική τέχνη στους Χιονιάδες ασκήθηκε στη βάση της οικογενειακής επαγγελματικής ενασχόλησης. Οι ανάγκες απαιτούσαν τα νεώτερα μέλη της οικογένειας να μαθητεύουν κοντά στους έμπειρους συγγενείς τους. Έτσι τους βοηθούσαν ασχολούμενοι με τις δευτερεύουσες εργασίες και παράλληλα μαθήτευαν κοντά τους. Ανάλογα με τον βαθμό εξέλιξής τους στη ζωγραφική, συχνά γίνονταν συνεργάτες τους και τους διαδέχονταν ή έκαναν δικά τους συνεργεία με τον ίδιο τρόπο. Οι μαθητευόμενοι ζωγράφοι ακολουθούσαν το συνεργείο των συγγενών τους από μικρή ηλικία.

Η Πλατυτέρα. Μονή Άβελ, Βήσσανη Ιωαννίνων (1770).

Η μεγαλύτερη οικογένεια ζωγράφων ήταν οι Πασχαλάδες. Οι απόγονοί τους

αποτελέσαν τους δύο κλάδους, των Ζωγραφαίων (κάποιοι από τους οποίους διατήρησαν το όνομα Πασχάλης) και των Ζωγραφαίων - Τσατσαίων. Άλλη οικογένεια ζωγράφων ήταν των Παπακωστάδων ή Μαρινάδων, οι οποίοι είχαν συγγενικούς δεσμούς με την οικογένεια των Ζωγραφαίων. Αργότερα υπήρξαν και άλλες οικογένειες που ανέδειξαν ζωγράφους, όπως οι Καραγιανναίοι και οι Βουραίοι, ενώ είναι γνωστοί και άλλοι ζωγράφοι με άλλα επώνυμα, οι οποίοι μαθήτευσαν κοντά σε ζωγράφους των μεγάλων οικογενειών, έχοντας όλοι σχεδόν κάποια συγγένεια μεταξύ τους.

Ως πιο αξιόλογους Χιονιαδίτες ζωγράφους μπορούμε να αναφέρουμε τον Κώνστα Θεοδόση (1747), τον Κωνσταντίνο και τον Μιχαήλ Μιχαήλ (1770), τον Παγώνη Κωνσταντή (1802), τον Γεώργιο ή Τζώτζο Ζωγράφο (1812) και τους γιους του Ζήκο (1822) και Ματθαίο (1838), τον Αναστάσιο Παπακώστα - Μαρινά (1856) και τους γιους του Χριστόδουλο (έζησε: 1857-1932) και Θωμά (1864-1930) κ.ά.

Η ΠΥΡΦΟΡΟΣ ΑΝΑΒΑΣΙΣ
ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΗΛΙΟΥ.

Ἡ Πυρφόρος Ἀνάβασις
τοῦ Προφήτου Ἡλίου
ἀναβαίνει ἐν τῷ
ὄρει.

Ἡ Πυρφόρος
Ἀνάβασις

Η πυρφόρος ανάβασις του προφήτου Ηλίου. Ναός Αγίας Παρασκευής - Μηλόβιστα

Σκοπίων. Έργο των Χιονιαδιτών αγιογράφων Σωκράτη Ματθαίου, Χριστοδούλου και Θωμά Αναστασίου (1892). Πηγή: Βιβλίο του Risto Paligora, St Petka, Malovista, Bitola 2006.

Τα αρχοντικά που ζωγράφισαν οι Χιονιαδίτες ζωγράφοι βρίσκονται κυρίως στα Ζαγοροχώρια, περιοχή που γνώρισε μεγάλη ακμή τον 18ο και τον 19ο αιώνα, κυρίως λόγω της μετανάστευσης μεγάλου μέρους του ανδρικού πληθυσμού των χωριών.

Ο άγιος Γεώργιος. Ναός Αγίας Παρασκευής - Μηλόβιστα Σκοπίων. Έργο των Χιονιαδιτών

αγιογράφων Σωκράτη Ματθαίου, Χριστοδούλου και Θωμά Αναστασίου (1892). Πηγή:
Βιβλίο του Risto Paligora, St Petka, Malovista, Bitola 2006.

Οι τοιχογραφημένοι ναοί, αποτελούν το μεγαλύτερο και ίσως το σημαντικότερο τμήμα της χιονιαδίτικης ζωγραφικής. Πολλοί ναοί είναι κατάγραφοι και η ποιότητα των τοιχογραφιών είναι τέτοια ώστε να αποτελούν μνημεία για τη νεοελληνική λαϊκή τέχνη. Δυστυχώς, πολλοί από αυτούς υφίστανται τη φθορά του χρόνου χωρίς να συντηρούνται και να προστατεύονται.

Ο άγιος Δημήτριος. Ναός Αγίας Παρασκευής - Μηλόβιστα Σκοπίων. Έργο των

Χιονιαδιτών αγιογράφων Σωκράτη Ματθαίου, Χριστοδούλου και Θωμά Αναστασίου
(1892). Πηγή: Βιβλίο του Risto Paligora, *St Petka, Malovista, Bitola* 2006.

Πλήθος φορητών εικόνων υπάρχουν διάσπαρτες σε πολλούς ναούς που βρίσκονται
σε πολλές περιοχές της χώρας μας.

Οι άγιοι Ιωάννης και Γεώργιος οι εξ Ιωαννίνων. Τοιχογραφία του
καθολικού της Μονής Αγίου Αθανασίου Δελβινακίου. Πηγή:
Δημήτρη Καμαρούλια, «Τα Μοναστήρια της Ηπείρου».

Στις κτητορικές επιγραφές των ναών αναγράφονταν όλα τα ονόματα των
συντελεστών της εικονογράφησης και κατόπιν ο τόπος καταγωγής τους με
διάφορους τρόπους, όπως: Εκ Χιονιάδων, Από χωρίον Χιονιάδες, Εκ κώμης
Χιονιάδες επαρχίας του Αγίου Βελλάς κ.ά.

Ο Άγιος Γεώργιος ο εξ Ιωαννίνων. Τοιχογραφία του καθολικού της Μονής Αγίας Τριάδας Παλιοχωρίου Λάϊστας. Πηγή: Δημήτρη Καμαρούλια, «Τα Μοναστήρια της Ηπείρου».

Επιγραφές αναθηματικές υπήρχαν και σε πολλά ζωγραφισμένα αρχοντικά, καθώς και σε ορισμένα ξυλόγλυπτα τέμπλα.

Ο άγιος Αθανάσιος. Τοιχογραφία στο παρεκκλήσι Αγίας Τριάδας, Ανήλιο Πηλίου. Έργο του Παγώνη (1804). Πηγή: Κώστα Σκούρτη, «Ξυλόγλυπτες και ζωγραφιστές κασέλες από τους Χιονιάδες της Ηπείρου».

Η ζωγραφική στους παλαιότερους ναούς γινόταν με τη μέθοδο της νωπογραφίας, δηλαδή της ζωγραφικής σε φρεσκοσοβατισμένο τοίχο με χρώματα φυσικής προέλευσης. Η ζωγραφική φορητών εικόνων σε ξύλο γινόταν με τα ίδια χρώματα αλλά με την προσθήκη αυγού ως συνδετική ύλη. Στις νεώτερες τοιχογραφίες και στις φορητές εικόνες χρησιμοποιήθηκε η τεχνική της ελαιογραφίας.

Ο ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος. Τοιχογραφία στο ναὸ Ἁγίου Ἀθανασίου, Χιονιάδες Κόνιτσας. Ἔργο Χριστοδούλου καὶ Θωμά Ἀναστασίου Παπακώστα Μαρινά (1915). Πηγή: Κώστα Σκούρτη, «Ξυλόγλυπτες καὶ ζωγραφιστές κασέλες ἀπὸ τοὺς Χιονιάδες τῆς Ἠπείρου».

Πηγές:

http://cultureportalweb.uoi.gr/cultureportalweb/article.php?article_id=111&topic_id=34&lev

http://www.chioniades.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=6&Itemid=14

Επεξεργασία: Διακόνημα